Владимир АГЕЕВ:

«Чăн-чăн искусство çыннин авланмасăрах пурăнма вăй çитермелле»

Çынна çак пурнăçра ыттисем пек мар, хăй пек çеç пулма паттăрлăх мар пулин те, чун хăюлăхĕ кирлех. Искусство çыннин вара хăйĕн тĕнчекурăмне кăтартма турă пани çеç мар, иксĕлми ĕçченлĕх те, çирĕплĕх те, ăс-тăнри тата чун-чĕрери никама пăхăнманлăх та пулмалла. Владимир Агеев художник ĕçĕсен хăйлĕхне, тарăнлăхне, вĕсене пĕрре курсан часах манса кайма çуккине, унти тĕссен хăйне евĕр вылявне куракан асăрхамасăр тăма пултараймасть. Çавăнпа та Агеев ӳкерчĕкĕсене кирек кам та тӳрех палласа илнинчен тĕлĕнмĕпĕр. Хăй мĕнлерех çын-ши вăл, 1932 çулхи ака уйăхĕн 2-мĕшĕнче Аслă Елчĕк ялĕнче çуралнă художник?

— Владимир Иванович, пултарулăхăр шайне çĕкленсе çитнĕ пек туйăнать-и е ку — малашлăхра?

— Çук, çитеймен-ха. Хама пĕрмай вăрçатăп, çав тери пысăк вăй-хăват пур çĕртех унпа туллин усă кураймасран питĕ хăратăп. Вĕçĕ-хĕррисĕр аталанма пулать, тен, аталанса çитейменни лайăх та. Пултарулăха вăхăт çеç тĕрĕс хаклĕ, çынсем вара ăна хăйсен шайĕпе кăна виçме хăнăхнă. Чăваш халăхĕн лайăх художникĕсем пулнă та, пулĕç те, темле пулсан та вĕсем — халăх пуянлăхĕ.

Чăваш Турри пултаруллă çынçене нумай çуратмасть, кирлĕ таран çеç, çавăнпа та талантсемпе усă курма пĕлмелле. Пуçлăхсен искусство валли халь çеç мар, унччен те укçа пулман. Кĕрсе пăхăр-ха вĕсен пӳлĕмĕсене, пĕр-пĕр картина курма пулать-и? Чăваш халăхĕ мĕнле чăваш художникĕсем пуррине пĕлмест. «Капкăн», «Ялав» тăрăх çеç ячĕсене илткеленĕ.

— «Капкăн», «Ялав» тенĕрен, унта тăтăшах Сирĕн ӳкерчĕкĕрсене курма пулать. Хăшĕ маларах тăрать Сирĕншĕн: графика е живопись?

— Эпĕ нихăçан та укçашăн çеç картина туман, яланах хамăн чун валли ӳкернĕ. Халĕ те искусствăпа коммерци тумасăрах çăкăрлăх укçа тупма пултаратăп.

— Эсир иллюстрациленĕ кĕнекесене асăнса тухма çăмăл мар, питĕ нумай вĕсем. Ӳкерес умĕн произведенисене пурне те вулатăр-и е каласа панă тăрăх çеç ĕçлетĕр?

— Паллах, малтан вуласа тухатăп. Ăна ăнлансан, вăл мана килĕшсен, тин унпа ĕçлеме тытăнатăп. Мĕн чухлĕ хушма май пур, çавăн чухлĕ хушатăп, сăнара хам ăнланнă пек кăтартма тăрăшатăп, чăваш колоричĕпе усă куратăп.

— Сирĕн ӳкерчĕкĕрсенчи хĕрарăмсем яланах хитре: çирĕп те йăрăс пӳ-силлĕскерсем сĕтеклĕ çырлана аса илтерĕççĕ. Арçынĕсем вара, каçарăр та, нĕрсĕртерех пек, килпетсĕр куранакансkерсем çине пăхас та килмест. Мĕншĕн çапла-ши?

— Ку ман тĕнчекурăмран килет. Эпĕ хĕрарăма мĕнле куратăп, çавăн пек ӳкеретĕп. Арçыннăн вăйлă, ăслă, ăста та ĕçчен, çав хушăрах паттăр пулмалла. Илемлĕх уншăн пысăк вырăнта мар. Хĕрарăмăн сăпайлă, илемлĕ пулмалла, унăн хăйĕн вырăнне пĕлмелле. Юлашки вăхăтра вĕсем арçынланма тăрăшаççĕ, арçынĕсем вара хĕрарăмлансах пыраççĕ: нумай палкаççĕ, улталама та именсе тăмаççĕ. Чăн-чăн арçыннăн нихăçан та ултавçă пулмалла мар. Хальхисем вара кашни утăмрах улталаççĕ, пурте тенĕ пек ĕçке ернĕ, пирус туртаççĕ, сухалĕсем те çук. Сухалсăр арçын арçын-и вăл? Çак çитменлĕхсене курса килĕшменнисене ӳкеретĕп, хамăн тĕнчекурăма палăртатăп.

— Хăвăр ĕçетĕр-и, туртатăр-и?

— Çынпа пĕрле çеç килĕшӳллĕ ĕçкелетĕп, пирус туртмастăп, кашни чăх пусмассеренех эрех ĕçместĕп.

— Хĕрарăм пирус туртнине мĕнлерех йышăнатăр?

— Пирĕн халăх хăйĕн аваллтан çирĕпленнĕ йĕркине ытти халăхсем çине пăхса пăсса пырать. Эпир хамăрах, чăвашлах, питĕ илемлĕ пурăнма пултаратпăр. Çак шухăша литературăн, хаçат-журналăн, искусствăн çирĕп тытса пымалла. Эпир хамăра пысăк хисепе хурсассăн тин пире ыттисем те хисеплеме тытăнĕç.

— Мĕнле апат-çимĕç килĕшет?

— Апат енчен эп çав тери тиркешместĕп. Çĕрулми, сухан, сăкăр, кăштах какай пултăр. Пӳремече уйранпа сыпса сиктинчен тутлăраххи урăх ним те çук маншăн.

— Пӳремечне хăвăрах пĕçеретĕр-и?

— Хам та пĕçерме пĕлетĕп, анчах хĕрарăм пĕçерни тутлăрах.

— Сире валли пӳремеч кам пĕçерет вара?

— Малтанхи арăм питĕ лайăх пĕçеретчĕ, шел те, вăл вилнĕ. Хальхи, манран 30 çул çамрăкраххскер, вĕренсе пырать майĕпен.

— Халăхра çакăн пек калани пур: пĕрремĕш арăм — турăран, иккĕмĕш — инкекрен, виççĕмĕшĕ — усалран. Кунпа килĕшетĕр-и?

— Çакăн пек калани те пур: малтанхи арăм хĕвел пек, иккĕмĕшĕ — уйăх пек, виççĕмĕшĕ — хунар сути пек. Маншăн ун пек мар. Эпĕ хĕрарăм çине урăхларах пăхатăп. Вĕсем мана хамăн ĕçре çеç пулăшса пычăр. Çутçанталăк ытăвĕсене тивĕçтерчĕр.

— Капла хушма япала сине çеç пăхнă пек пулмасть-и?

— Искусствăра çакăн пек саккун пур: «Чи юратнă хĕрарăма качча ан ил». Май пулсан художникăн авланма та кирлĕ мар. Кун çинчен пирĕн чăваш писателĕсем те питĕ лайăх пĕлеççĕ. Чăваш йăли, пире епле пăхса çитĕнтерни, пире çемьере хĕрарăм кирлех тесе ĕнентерессĕ. Хĕрарăмсăр пурăнма хăнăхтарман чăваш арçынне. Авланмасăрах пурăнма вăй çитернĕ пулсан, хама маттур, лайăх çын тенĕ пулăттăм. Авланса яни искусство çыннишĕн айванлăх, чăн-чăн искусство çыннин авланмасăрах пурăнма вăй çитермелле. Эпĕ вара хĕрарăм ĕç тума кирлĕрен çеç авланнă.

— Ĕс тума пулăшать-и вара мăшăрăр?

— Паллах. Хĕрарăма ӳкерме унăн ӳт-пĕвĕ куç умĕнчех пулмалла-çке. Эпĕ илеме хам пек, чăвашла ăнланатăп. Манăн мăшăрăм сăнĕ-пичĕпе те, туйăмĕпе те, кĕлеткипе те эп ăнланнă чăваш илемне тивĕçтерет. Чăвашсен тĕп хулинче ӳснĕрен чăвашла пĕлсех каймасть пулин те, эп пулăшнипе вĕренсе пырать-ха майĕпен.

— Чăваш хĕрарăмĕн илемне мĕнлерех куратăр?

— Эпир чăваш кĕвви-юррине чунпа туйса ыттисенчен тӳрех уйăрса илме пултарнă пекех, эпĕ те чăваш хĕрарăмне Мускавра та палласа илетĕп. Палламан хĕрарăм çине пăхса вăл хăш районтан пулнине те калама пултаратăп.

— Эпĕ хăш енчĕн пек туйăнать?

— Вăрмар районĕнчен мар-и?

— Çук. Шупашкар районĕ.

— Апла-тăк, Ишек енчисем пулĕ.

— Çапла, çавăнтисем темелле. Владимир Иванович, Сирĕн «Пĕчченлĕх» текен картина пур. Пурнăçра та пĕччен мар-и Эсир?

— Эпĕ яланах пĕччен. Манăн юлташ та çук, манпа килĕштерсе, ăнланса калаçакан хĕрарăм та çук, манăн никам та çук, никампа та чунтан калаçма пултараймастăп. Эпĕ Лермонтов сăввисемпе, Рубенс, Рембрандт, Врубель картинисемпе, Бетховен, Верди, Бизе кĕввисемпе калаçатăп, вĕсене ăнланатăп, чунпа туятăп.

— Чăваш поэчĕсенчен хăшĕсене кăмăллатăр?

— Чăваш генийĕсем çук мар. Тĕлĕнсе вилсе каймалла гениллĕ «Арсури», Константин Иванов, Митта Ваçлейĕ, Петĕр Хусанкай, Алексей Воробьев...

— Хăвăр сăвă çыратăр-и?

— Çыркалатăп. Пичет валли мар. Илемлетсе лармасăрах, шалтан мĕнле килсе тухать, çавăн пек. Художник пулман-тăк сăвăç е офицер... Вăрçă хирĕнче чи малта пынă пулăттăм. Тарса, пытанса сӳресси ман йăлара мар. Эпĕ Турăсăр пуçне никамран та хăрамастăп, лайăххине лайăх, япăххине япăх тетĕп, çавăнпа тăшмансем те нумай. Хама та вĕçĕмсĕр тиркетĕп, килĕшмен картинăсене çура-çура тăкатăп. Ĕлĕкхи чăваш арçынĕсем питĕ килĕшеççĕ мана, çирĕп пулнă вĕсем, тăшманран та, никамран та хăраман. Хальхисем укса тесессĕн кирек кам умне те чĕркуçленсе ларма хатĕр. Никам умне те чĕркуçленмелле мар арçыннăн.

— «Хыпар» вулаканĕсене мĕн суннă пулăттăр?

— Йĕркеллĕ пулăр, йĕркеллĕ пулсассăн лайăх ĕçлеме майсем те пулаççĕ, лайăх ĕçлесен пурнăçĕ те лайăх пулĕ. Чăвашăн чăн-чăн чăваш, чăн-чăн этем пулмалла.

— Мĕнлескер вăл — чăн-чăн чăваш, чăн-чăн этем?

— Хăйĕн ĕлĕкхи йăли-йĕркине сухатмасть, ăна çĕнетсе хальхи пурнăçпа майлаштарса пырать, ытти халăхсенчен юлмасть. Чăн-чăн этемĕн таса чунлă, ырă кăмăллă, сăпайлă, ĕçчен те ăслă пулмалла.

— Калаçушăн пысăк тав.

Р. ГУРЬЯНОВА каласнă.
В. РОМАНОВ сăнӳкерчĕкĕ.